

„Valljon s mikor leszön jó Rómában lakásom?”¹

Kérdések a Római Magyar Akadémia sorsáról

I. Egy jó hír: Felújítják a Római Magyar Akadémia két épületét

A reneszánsz és barokk Róma egyik leghíresebb, II. Gyula pápa által kialakított zarándok útja, a Tevere folyóval párhuzamos via Giulia elején, az Antonio da Sangallo és Michelangelo által épített Farnese palota háta mögött áll a Francesco Borromini egyik remekműve, az általa barokk stílusban átépített Falconieri palota. Ez az épület 1928-óta a Római Magyar Akadémia székháza, ahol az eltelt, lassan kerek évszázad során több ezer magyar ösztöndíjas kutató és művész élt és dolgozott. Mint a hetvenes évek egyik ösztöndíjasa, majd 37 éven át, 1979–2016 között a Római La Sapienza Tudományegyetem magyar tanszékének tanára közlőrl ismerem a Római Magyar Akadémia utolsó ötven évének történetét, melyről magam is több tanulmányt és újságcikket írtam 1990-től kezdve, legtöbbit a *Hitel*be, de más lapokba is.² Mindezt abban a reményben tettem, hogy a rendszerváltás után az Akadémia előbb-utóbb visszakapja eredeti rendeltetését, és a hivatalok, hivatalnokok szállása és kultúrház helyett ismét a magyar tudósok és művészek római kollégiuma lesz. Hát, sajnos, ennek eléréséhez 32 év kevésnek bizonyult.

Épp ezért nagy örömmel értesültem múlt év novemberében, a Római Magyar Akadémián rendezett *Dante Magyarországon* konferencián arról, hogy hamarosan sor kerül a Római Magyar Akadémia és a mellette levő Művészház felújítására,

SÁRKÖZY PÉTER (1945) irodalomtörténész, a római La Sapienza Tudományegyetem magyar tanszékének nyugdíjas professzora, az Olasz Nemzeti Irodalmi Akadémia tagja.

- 1 Egy római magyar ösztöndíjas éneke – Bornemisza Péter *Cantio optima* című verse után szabadon.
- 2 Sárközy Péter írásai a Római Magyar Akadémiáról: A mi kutyánk öccse Rómában. *Hitel*, 1990, 19; Kései sirató a Római Magyar Akadémiáért. *Hitel*, 1991, 19; Ki lesz a mi kutyánk új kölyke Rómában? *Új Magyarország*, 1994. augusztus 30.; Hányszor lesz kutyavásár Rómában? *Magyar Nemzet*, 1998. július 10.; Új igazgatók Rómában. *Népszabadság*, 1998. okt. 13.; Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában. *Valóság*, 2000, 12; Nyugaton a helyzet változatlan? *Magyar Napló*, 2014, 10; Az MTA Római Magyar Történeti Intézete és utóda a 90 évvel ezelőtt alapított Római Magyar Akadémia, in *Magyar Tudomány*, 2018, 5, 729–737.

melyre az Operaházat most felújító ZDA-Zoboki Design&Architecture Építésziroda kapott megbízást. Zoboki Gábor eddigi munkái elég biztosítékot jelentenek arra, hogy jó kezekbe került a Borromini által épített díszes barokk palota felújítása, melynek építészettörténeti fontosságát utoljára Paolo Portoghesi professzor mutatta be 2020-ban kiadott könyvében.³ A magyar olvasók az épület olasz és „magyar” történetét megismerhetik Molnár Antal és Tóth Tamás *A Falconieri-palota Róma* című kötetéből (Budapest, 2016, Balassi).

Azt természetesnek tartom és nagyon remélem, hogy a végleges felújítási tervek a palota építéstörténetét jól ismerő, a műemlékvédelemi gyakorlatban jártas olasz szakemberekkel együttműködésben fognak elkészülni. Ugyanakkor a felújítás megkezdése előtt szeretném felhívni a megbízást adó hazai kormányzat figyelmét, hogy nemcsak az építészeti szempontból kell megítélniük a szakértők terveit, hanem a tervezőkkel együtt ismerniük kell az épület hat év híján 100 éves *magyar történetét* is, melyhez gazdag irodalom áll az érdeklődők rendelkezésére.⁴ Ugyanis itt nem csupán építészettörténeti kérdésről van szó, hanem a magyar kultúra európai jelenlétének egyik százéves őrhelyéről.

A mostani választásokkal megerősített magyar kormányznak még a folyamatban levő tervezés során és a munkák elkezdése előtt kell eldöntenie, hogy a felújítandó értékes műemlék épületnek, mi lesz a funkciója. Minek lesz a székhelye a Római Magyar Akadémia most felújítandó épülete? Az első emeleten levő Borromini stukkókkal és a Guidi freskókkal díszes termekben továbbra is követségi irodák maradnak, valamint az épület harmadik-negyedik emeltnél a külképviseletek személyzete számára biztosított lakások lesznek továbbra is a korábbi ösztöndíjas kutatók lakó és dolgozószobáinak helyén? Az épület funkciója egy külföldi „vegyes kulturális intézet” lesz, melyben a követségi dolgozók laknak, és ahol az egykori tudományos könyvtár helyén kialakított, rossz akusztikájú koncertteremben időnként hangversenyek, konferenciák és filmvetítések lesznek (a Rómában élő magyar feleségek és követségi dolgozók családtagjai szórakoztatására) otthonról kiutaztatott művészekkel és előadókkal, akik a Művészház egykori műtermeiből átalakított vendégszobákban laknak. Ma már egyedül csak a barokk palota második emeleten levő Vatikáni Magyar Pápai Intézet működik eredeti rendeltetése szerint, ahol 10-12 Rómában doktori tanulmányaikat végző fiatal pap él és tanul.⁵ A palota földszintjén egy a kapualjából nyíló és alig látogatott kiállítóterem is „működik”, melyben ösztöndíjas művészek Rómában készült munkái helyett, otthon összeállított vándor-kiállítókat rendeznek, és utaztatnak körbe a külföldi kulturális intézetekbe.

Arra gondolni sem szabad, hogy a felújítás után a Falconieri palota nem lenne ismét a magyar tudomány és művészet utolsó európai büszkesége, amely-

3 Paolo Portoghesi: *Francesco Borromoni. La vita e le opere*. Milano, Skira, 620.

4 Sárközy Péter: Bibliográfia, in Uő.: *Az MTA Római Magyar Történeti Intézete és utóda a 90 évvel ezelőtt alapított Római Magyar Akadémia. Magyar Tudomány*, 2018, 5, 738-737.

5 Tóth Tamás: *Pápai Magyar Intézet. Róma*. Róma-Budapest, 2017, PMI kiadása.

ben tudományos kutatók (tudósok) és művészek élnek és dolgoznak féléves, vagy több évig tartó ösztöndíjuk segítségével, és ez idő alatt közvetlen kapcsolatokat építenek ki az olasz főváros tudományos, kulturális és művészeti életének képviselőivel. Mindennek eldöntése nemcsak technikai, építészettörténeti és kulturális kérdés, hanem nemzet- és külpolitikai fontosságú ügy. Arról nem is szólva, hogy a Római Magyar Akadémia funkcióját, rendeltetését az 1935-ben megkötött magyar-olasz kulturális egyezmény határozta meg, melyet a két állam máig érvényben levő 1965-ös szerződése megerősített.

Az alapító okirat és az államközi szerződés értelmében a Római Magyar Akadémia nem követségi hivatal épülete és személyzetének lakóháza, hanem egy Rómában 1895-ben létesített magyar tudományos intézet, Fraknoi Vilmos püspök, az MTA alelnöke magán alapítványából létesített Római Magyar Történeti Intézet szerves folytatása.⁶ Hogy megértsük a kérdés fontosságát röviden át kell tekintenünk a Római Magyar Akadémia majd százéves történetét.

II. A Római Magyar Akadémia története

Fraknoi Vilmos az általa építtetett Római Magyar Történeti Intézetet 1913-ban teljes felszerelésével, a tudományos könyvtárral és a villa mellett 1902-ben építtetett művészházzal együtt a magyar államnak ajándékozta, és nagyobb pénz-alapítványt létesített a kutatók ösztöndíjának biztosítására azzal a feltétellel, hogy az alapítványt kizárólag tudományos (főleg történeti, archeológiai, régészeti, művészettörténeti) kutatásokra használhatják, épp ezért az intézmény tudományos felügyeletét és irányítását az adománylevelében a Magyar Tudományos Akadémiára bízta. Az intézetet az első világháború alatt az olasz állam zárta, és csak 1924-ben költözhettek be ismét a kutatók és a művészek az épületekbe. Mivel a Fraknoi villában (melyben korábban a Konzulátus, ma a Szent-széki Követség működik) csak az intézet igazgatójának és négy kutatónak, a művészházban pedig csak három művésznek jutott hely, ezért 1927-ben Gerevich Tibor professzor, a Történeti Intézet igazgatója javaslatára Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter a római egyetemen a *honoris causa* diploma átvételekor bejelentette a magyar kormány szándékát, hogy a római Történeti Intézetet a bécsi és berlini Collegium Hungaricumok mintájára kibővíti.

Így jött létre 1928-ban a Római Magyar Akadémia, az időközben megvásárolt Falconieri palotában, melynek négy szekciója volt: a Fraknoi Vilmos által alapított tudományos szekció, a „Fraknoi Intézet” (hét kutató számára); mellette

6 Vö. Vári Imre: *Történeti Intézetek Rómában*. Budapest, 1916, MTA; Újvári Gábor: A Római Magyar Történeti Intézet története, 1912–1942 között, in *Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában, 1895–1995*. Szerk. Csorba László. Budapest, 1998, HG&Társ, 20–24; Sárközy Péter: Az MTA Római Magyar Történeti Intézete és utóda a 90 évvel ezelőtt alapított Római Magyar Akadémia, in *Magyar Tudomány*, MTA, 2018, 5, i. m.

egy külön „Collegium Hungaricum” (tizenkét, egy szemeszteren keresztül Rómában kutató fiatal ösztöndíjas tanár, zenész, énekes és író számára), valamint a festők és szobrászok részére létrehozott Művészház. A palota II. emeletét foglalta el a máig önállóan létező „egyházi szekció”, amelyet 1940-ben XII. Pius pápa beiktatott a római pápai intézetek sorába. A Fraknoi Intézet 5000 kötetes tudományos könyvtára 1978-ig az épület első emeletét foglalta el. Az önálló Pápai Magyar Intézeten kívül az új Római Akadémia szekcióinak szakmai irányítására és felügyeletére a Magyar Tudományos Akadémia és a Vallás- és Közoktatási Minisztérium kuratóriumot hozott létre, melynek tagjai neves tudósok voltak (mint Eckhardt Sándor, Magyar Zoltán, Szekfű Gyula és Szent-Györgyi Albert), elnöke pedig Gerevich Tibor művészettörténész professzor lett. Az új magyar intézet vezetésére egyetemi tanárok kaptak 4-5 éves megbízatást, akik egyúttal a Római Tudományegyetem, a La Sapienza 1929/30-as tanévben alapított magyar tanszékének professzori tisztségét is betöltötték (Miskolczy Gyula, Koltay-Kastner Jenő, Genthon István, majd a háború után 1947-1949 között Kardos Tibor). A római igazgatók feladata az épület fenntartásának és az intézet tudományos működésének biztosítása, az olasz tudományos és művészeti élettel való kapcsolatteremtés volt. 1929 és 1942 között a Történeti Intézetben 64 tudományos kutató, a Collegium Hungaricumban 78 olasz nyelv és irodalom tanár, zene- és művészettörténész, énekes, zeneművész és író élt és kutatott legalább egy fél évig a római könyvtárakban levéltárakban, múzeumokban és a Santa Cecilia zeneművészeti akadémián.⁷ Mellettük a kétemeletes Művészházban szintén több mint száz festő és szobrász élt és dolgozott (Aba Novák Vilmos, Molnár C. Pál, Szőnyi István, Pátzay Pál, Vilt Tibor és társaik) néha éveken át, és képviselték a 20. század első felének egyik jellegzetes, „római iskolának” nevezett irányzatát.⁸ Az Akadémia évente kiállításokat rendezett az ott élő művészek műveinek bemutatására, és segített abban, hogy rendszeresen részt vegyenek az olaszországi nagy nemzetközi kiállításokon és a Velencei Biennálén. A tudományos ösztöndíjasok munkáit az Akadémia 1936 és 1942 között rendszeresen megjelentették az Akadémia olasz évkönyveiben.⁹

1943 nyarán a Rómára is kiterjedő bombázások és az egyetemi oktatás felfüggesztése után a magyar kultuszminisztérium ideiglenesen beszüntette a Római Magyar Akadémia működését. Genthon István igazgató és Tóth László akadémiai titkár és egyetemi magyar lektor hazatértek Magyarországra, míg az épületet a Pápai Intézet igazgatójára bízták. Az akadémia a háború után

7 Sárközy P.: A Római Magyar Akadémia tudományos tevékenysége, 1929–2009 in uő.: *Róma mindannyiunk közös hazája. Róma magyar emlékei – magyarok emlékei Rómáról.* Budapest, 2010, Romanika, 115–137.

8 P. Szűcs Júlia: *A 'Római iskola'.* Budapest, 1987, Corvina.

9 Vö. *Un istituto scientifico a Roma. L'Accademia d'Ungheria, 1895–1950* (Egy tudományos intézet Rómában, a Római Magyar Akadémia). Szerk. P. Sárközy e Rita Tolomeo, Cosenza, Periferia, 1993. Az évkönyvek tartalomjegyzéke a 117–134. oldalakon olvasható.

másfél évvel, 1947 januárjában nyílt meg újra Kardos Tibor pécsi egyetemi magántanár, a magyar humanizmus kutatójának vezetésével. Kardos Tibor a magyar kommunista párt megbízottjaként kapta meg kinevezését, de 1947–48-ban mindent megtett, hogy az Akadémia a magyar kultúra és tudomány szolgálatában álljon, és lehetővé tette, hogy a háború borzalmi után a magyar irodalom, művészet és tudományos élet nagyjai és fiatal tehetségei Rómában tölthessenek egy-két hónapot. Ezekben az években neves tudósok és fiatal kutatók (Alföldi András, Balázs Béla, Fülep Lajos, Kerényi Károly, Lukács György, Szabolcsi Bence, Hanák Péter, Herczeg Gyula, Jászay Magda, Klaniczay Tibor, Szauder József, Vayer Lajos és még sokan mások), művészek (Katona Jenő, László Margit, Szervánszky Péter, Takács Jenő, Zathureczky Ede, Ferenczy Béni, Hajnal János, Hantai Simon, Vilt Tibor és társaik) ismét a Palazzo Falconieriben lakhattak, és előadásokat, koncerteket tartottak az olasz közönség számára, műveiket az akadémia újonnan alapított tudományos folyóiratában a Janus Pannoniusban publikálták. Kardos Tibor egyik legnagyobb érdeme, hogy a háború szörnyűségei után a magyar irodalom egy egész generációja számára biztosította, hogy néhány hónapig Rómában élhettek. Érdemes felsorolni a neveket: Balázs Béla, Berczely Anzelm Károly, Csorba Győző, Déry Tibor, Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes, Károlyi Amy, Ottlik Géza, Pilinszky János, Takács Gyula, Toldalagi Pál, Thurzó Gábor, Vas István, Weöres Sándor és néhány napra Rómában jártak előadást tartani és neves olasz írókkal találkozni Illyés Gyula és Cs. Szabó László is.

A hazai politikai változások következtében és a hidegháború korának beköszöntével a Római Magyar Akadémia, mint az összes nyugati magyar intézet, beszüntette működését. 1949 őszén abbamaradtak a külföldi ösztöndíjas utak, és bezárták az összes nyugati kulturális intézetet. Kardos Tibort és munkatársát hazarendelték (ezt a munkatársak közül többen megtagadták). 1950-től az intézet a római magyar követség kulturális „képviselése” lett, és a követség belüleges személyzete szállásának biztosítására vették igénybe.

Csak a hatvanas évek elején kezdődött el újra a Római Akadémián a tudományos és művészi ösztöndíjasok fogadása, melynek módozatait az 1965-ben kötött, máig érvényben levő magyar–olasz kultúregyezmény szabályozta. Ekkor vették el a Magyar Tudományos Akadémiától az intézet irányítását és adták át az ösztöndíjasok kiválasztásával együtt a Kulturális Kapcsolatok Intézetének, majd a Művelődési Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályának. 1959–1990 között a Római Magyar Akadémia igazgatásával pártfunkcionáriusokat bíztak meg. Akkor alakult ki az a gyakorlat (mely sajnos máig érvényben van), hogy a Borromini palota első emeletén hivatalok, a harmadik-negyedik emeleten pedig az akadémia és a követség személyzeti lakásai vannak, míg a régi Művészházat a régi műtermeket megszüntetve kétszemélyes (az alkotó munkára alkalmatlan) szobákkal az ösztöndíjasoknak szánt vendégházzá „varázsolták”. (A II. emeleten a Magyar Katolikus Egyház és a Vatikán önálló Pápai Magyar Intézete működik a római egyetemeken doktori tanulmányaikat folytató fiatal papok részére önálló szakkönyvtárral és házi kápolnával.)

1975–78 között került sor az épület első nagy átépítésére, ekkor alakítottak ki a palota két felső emeletén az akadémiai és a nagykövetségi dolgozók családjai részére több szobás lakásokat, az első emeleten pedig elegáns hivatali szobákat. A Fraknoi Vilmos által létesített könyvtár maradványát levitték a földszinti raktárakba, és a könyvtár helyén előadótermet alakítottak ki kulturális rendezvények céljára. Az ösztöndíjasok és az „átutazó vendégek” fogadására a kis kétemeletes egykori Művészház műteremlakásaiból alakítottak ki (tudományos és művészi alkotó munkára egyaránt alkalmatlan) kétágyas szobákat. Ahogy az 1960-ban ismét ösztöndíjas úton Rómában tartózkodó költő, Csorba Győző említi Római visszaemlékezésében: *a magyar követség, a konzulátus, a tájékoztató hivatal és mindenféle hivatal elfoglalta a nagy épületet, [...] a magunkfajta emberek (az ösztöndíjasok) csak hátul, a kispalotában kaptunk helyet. [...] az akadémia ekkor már inkább fegyintézethez hasonlított.*¹⁰ A hetvenes-nyolcvanas években a Római Magyar Akadémia egy vendégházzal is rendelkező kulturális hivatallá vált, mely jelentős hazai kiküldött apparátussal intézte a hazai intézmények olaszországi kulturális ügyeit, programjait és a palotában havonta különféle rendezvényeket tartott (előadásokat, könyvbemutatókat, koncerteket, táncházat stb.) otthonról kiutaztatott előadókkal, művészekkel, táncegyüttesekkel főleg az Örök Városban élő magyarok (és a kiküldött alkalmazottak családtagjai) számára.

Mindennek ellenére a Római Magyar Akadémia 1960-tól kezdve az ösztöndíjasok befogadásával komoly szerepet töltött be sok száz, sőt valószínűleg ezernél is több magyar művész és kutató életében. Igaz, nem volt (és máig nincs) önálló kutatáshoz, művészi alkotó tevékenységhez alkalmas elhelyezésük, nem áll többé rendelkezésükre a tudományos kutatáshoz szükséges, tudatosan fejlesztett szakkönyvtár, megszüntették a festő- és szobrászműtermeket, 1949 óta nem biztosítanak az ösztöndíjasok számára étkezést, és az ösztöndíjak kicsisége megakadályozza, hogy rendes életet éljenek, de mindennek ellenére a hatvanas évektől kezdve több száz tanár, kutató és művész több hónapig Rómában élhetett és dolgozhatott. Ahogy Szerb Antal írta még 1936-ban a fasiszta Olaszországban tett útja után: „Hogy jól vagy rosszul, boldogtalanul vagy boldogan, oly elenyésző ahhoz képest, hogy ott vagyok jól vagy rosszul, boldog, vagy boldogtalan.”¹¹

III. A rendszerváltástól máig

A rendszerváltás első éveiben, majd a kilencvenes évek végén több kísérlet történt a Római Magyar Akadémia eredeti akadémiai funkciójának visszaállítására. De mivel az épületben továbbra is személyzeti lakások és hivatalok voltak

10 Csorba Győző: *Római följegyzések*, i. m. 107–108.

11 Szerb Antal: *A harmadik torony* in uő.: *Gondolatok a könyvtárban*. Budapest, 1971, Magvető, 628.

és vannak, amelyben kultúrházi műsorokat is rendeznek, erre máig nincs lehetőség. Szörényi László nagykövetsége alatt (1991–1995) ugyan elkezdődött a követségi hivatalok és lakások egy részének kiköltöztetése a főépületből, egyre több tudományos konferenciát rendeztek, újralétesítették és 1996–2010 között négy évben megjelentették az akadémia évkönyveit,¹² de máig nem sikerült visszaállítani az intézetnek azt a funkcióját, melyért 1895-ben, illetve 1928-ban létrehozták. Nem sikerült elérni, hogy a Római Magyar Akadémia ismét tudományos intézet, *akadémia* legyen, mely mellett művészház áll az ösztöndíjas művészek részére. Ma a főépület első emeletén hivatali szobák találhatóak, a második emeleten van a Pápai Magyar Intézet, míg a harmadik és negyedik emeleti több szobás lakásokban a Nagykövetség dolgozói laknak.

Hetven év során a Fraknoi Vilmos által létrehozott kiváló történeti könyvtár a leselejtezések, a pincébe helyezést követő beázások és kifosztás áldozatává vált. A háború óta a könyvtárnak nem volt és nincs tervszerű gyarapítása, a kilencvenes évek közepén megszűnt a fontosabb szaklapok előfizetése, sosem volt és ma sincs önálló könyvtárosa. Jelenleg semmiképp sem tekinthető tudományos könyvtárnak, inkább a Rómában élő magyarok „Szabó Ervin” könyvtárának, ami általában zárva is van.

Míg a Római Magyar Akadémia továbbra is követségi intézmény maradt (amelyben személyzeti lakások, hivatalok vannak és alkalmi kultúrházként üzemel), a többi Rómában a 19. század végén, a 20. század elején létesített külföldi tudományos intézmény és művészeti akadémia mind megőrizte eredeti funkcióját, akadémiai jellegüket (a Pincio dombon épült reneszánsz Villa Medici-ben levő Francia Akadémia 1666 óta...). Ezekben az intézetekben máig az igazgató és egy-két munkatársán kívül csak ösztöndíjas kutatók és művészek laknak tudományos, illetve művészi alkotótevékenységhez szükséges feltételek (szakkönyvtár, felszerelt műtermek stb.) között hosszabb időn keresztül. Az intézetek biztosítják az ott készült kutatások eredményeinek kiadását, az ott dolgozó művészek alkotásainak bemutatását és az olasz tudományos és művészi élettel való folyamatos kapcsolatteremtést. (A Villa Medici művészeti akadémia, és az École Française posztgraduális kutatóintézet mellett a római Francia Nagykövetség, a Farnese Palota felső emeletén kétszáz éve háromszázezer kötetes szakkönyvtár áll a kutatók rendelkezésére.)

Ezzel szemben a Római Magyar Akadémia immár több mint fél évszázada „vegyes intézetként” működik. Az egyre kisebb számú ösztöndíjas és az egyre nagyobb számú átutazó „programvendéget” a művészházban helyezik el, míg a Falconieri palotában ma csak egy előadóterem, „hivatalok” és személyzeti lakások vannak. A Római Magyar Akadémia irányítását és szakmai felügyeletét 2002–2016 között a Balassi Intézet „biztosította” (?), nevezte ki az intézet vezetőit, és döntött az (egyre kevesebb) ösztöndíj sorsáról, valamint a hazuról az

12 Pál József: A „Fraknoi” Történeti Intézet létrejötte a Római Magyar Akadémián, 1996–1998 in *Magyar Tudomány*, 2004, 2, 221–226.

intézet által kiválasztott előadók, előadóművészek és együttesek kiválasztásáról és kiküldetéséről. Amióta a Balassi Intézet „betagozódott” a Külgazdasági és Külügyminisztériumba, még erősebben érezhető volt a Római Magyar Akadémia tudományos jellegének háttérbe szorulása, hiszen az intézetben lakó és dolgozó munkatársak munkája elsősorban a Nagykövetségtől és az otthonról kapott megbízások olaszországi intézéséből, a hazulról kiküldött művészek, együttesek rendezvényeinek szervezéséből, kulturális ismeretterjesztéséből áll, és nem a tudományos kutatások és a művészi alkotómunka segítségével, magyar és olasz tudósok és művészek kapcsolatainak kialakításából áll. Magam egy hónapnál hosszabb tudományos ösztöndíjasról vagy műteremben dolgozó művészeiről már több éve nem hallottam.

Ennek a funkciónak folyamatos elsorvasztásával eddig az olasz állam nem törődött. (Korábban az „elvtársak” azért élhettek a főépületben, mert cserében a kis épület 13 szobájában tudósok és művészek élhettek „Nyugaton.”) Egy esetleges államközi feszültség esetén a fogadó ország megakadályozhatja az államközi szerződés keretében levő intézmény nem rendeltetés szerinti használatát. Ez már az első világháború alatt is megtörtént, és ahogy most az orosz állam kezében levő európai intézmények esetében megtörténik, erre hivatkozva Olaszország bármikor bezárhatja az újonnan átalakított épületet, vagy megakadályozhatja a munkálatok elkezdését. (Ráadásul a jelenlegi Magyarországgal ellenes olasz médiák most csak egy ilyen alkalomra várnak.)

Magam, mint a Római Egyetemi Magyar Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára, a rendszerváltástól eltelt 32 év során szinte minden kormányváltás idején hivatalos beadványokban, tanulmányokban és újságcikkekben megpróbáltam elérni, hogy a Római Magyar Akadémia visszacapja az alapítók (Fraknói Vilmos és Klebelsberg Kuno által meghatározott) eredeti funkcióit és a Rómában alapított és több száz éven át működő, máig meglévő más nemzeti akadémiákhoz hasonlóan az intézmény célja a tudományos kutatások és a művészi alkotómunka támogatása legyen.¹³ A főépületben az igazgatón és maximum egy-két munkatársán kívül csak tudományos ösztöndíjas kutatóknak kellene lakniuk és dolgozniuk, akiknek rendelkezésére ismét tudományos kutatásokhoz szükséges könyvtárnak kell állnia, míg a nagy palota melletti kis Művészházban, vissza kell állítani a művészi alkotómunkához szükséges felszereléssel ellátott műterem-lakásokat. Ezt bárki megláthatja, ha meglátogatja a Rómában ma is működő vagy egy tucat külföldi (köztük a francia, lengyel, osztrák, román, spanyol) akadémiát és művészházat. Mint már arra 2018-ban a *Magyar Tudomány* 3. számában megjelent tanulmányomban figyelmeztettem, féltő, hogy abban az esetben, ha a Nagykövetség átépítését követően, az Akadémia főépületében továbbra is a követség személyzete fog lakni, akkor bármikor bekövetkezhet, hogy az intézetet ki fogják zárni a római külföldi tuda-

13 Vö. Sárközy P.: „Harc” a Római Magyar Akadémiáért in uő.: *Andata e ritorno. Római jegyzetek, 1990–2015*. Budapest, 2015, Nap Kiadó, 93–143.

mányos intézetek szövetségéből, sőt még más retorziókat is kiróhatnak a magyar külképviseletre.

Ezért, azt hiszem, minden volt római magyar ösztöndíjas nevében és a jövőben Itáliában tudományos vagy művészi munkát folytatni kívánó tudóssal és művésszel együtt kérhetem, hogy a most esedékes felújítási munkák során vissza kell állítani a főépület III., IV. emeletén a tudományos kutatók lakásait, és a melléképületben a műtermekkel ellátott ösztöndíjas lakásokat. Az ösztöndíjas kutatókon és művészekon kívül csak az igazgató, valamint csak az intézmény működését biztosító munkatársak (tudományos titkár, könyvtáros-informatikus és egy gondnok) lakhatnának. (A második emelet a Pápai Intézeté, itt található a világhírű Hajnal János üveglakásaival, valamint Prokop Péter festményeivel ékes kápolna és az egyházi ösztöndíjasok könyvtára. Esetleges átépítése a Vatikán és a Magyar Katolikus Egyház jóváhagyása nélkül – szerencsére – elképzelhetetlen.) Az első emeleten az igazgató és a titkár irodája mellett vissza kell állítani a könyvtár olvasótermét, mely egyúttal konferenciateremként is szolgálhat. A palota melletti kétemeletes egykori Művészház Tevere partra néző nagy üveg ablakos szobáiban ismét a művészek részére kell kialakítani műterem-lakásokat, míg a másik, via Juliára néző felében a PHD-ösztöndíjasok és „program vendégek” számára lehetne biztosítani elhelyezést.

Remélhetőleg az új átépítés után 2028-ban, a Római Magyar Akadémia alapításának 100. évfordulóján a Borromini által épített gyönyörű palota ismét tudományos intézményként működhetne, ahol az MTA és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat által kiválasztott tudományos kutatók, doktoranduszok és az MMA által kiutaztatott művészek, valamint az ő tudományos, illetve művészi alkotómunkájukat segítő nemzetközi hírű tudós vagy művészigazgató és egy-két szakképzett munkatársa lakhatnának.

Jó lenne, még megérni, hogy a magyar kutatóknak és művészeknek ismét „leszön jó Rómában” lakásuk a via Giulia elején.¹⁴

14 Írásom leadását és az új kormány megalakítását követően a külföldi kulturális intézetek a Kulturális és Innovációs Minisztérium igazgatása alá kerültek. Talán még van remény, hogy megélem...